

IV. NEKROLOGI

PROF. ZW. DR ZBIGNIEW JANOWICZ – WSPOMNIENIE O ZNAKOMITYM ZNAWCY PRAWA I PROCEDURY ADMINISTRACYJNEJ

Prof. zw. dr Zbigniew Janowicz (ur. 7 października 1921 r. w Częstochowie, zm. 25 listopada 2011 r. w Poznaniu) był jednym z najwybitniejszych specjalistów z zakresu postępowania administracyjnego i sądowniczo-administracyjnego oraz autorem licznych prac naukowych.

Należy podkreślić, iż swoją 65-letnią aktywność naukową Profesor związał z Uniwersytetem Poznańskim. Pracę na ówczesnym Wydziale Prawno-Ekonomicznym podjął zaraz po wojnie. Podstawą Jego zatrudnienia były wyniki osiągnięte w toku studiów, a w szczególności wybitna praca magisterska *Samorząd terytorialny w państwie prawnym a w państwie policyjnym współczesnym (totalistycznym)*.

Kolejne fascynacje naukowe Profesora Janowicza dotyczyły dziejów narodu polskiego w okresie okupacji niemieckiej. Rozprawę doktorską *Ustrój administracyjny ziem polskich wcielonych do Rzeszy Niemieckiej 1939-1945. Tzw. Okręgi Kraju Warty i Gdańska – Prus Zachodnich* Z. Janowicz przygotowywał pod kierunkiem prof. Stanisława Kasznicy, którego był w tamtym okresie asystentem. Tu jednak pojawiły się trudności związane z ówczesnym ustrojem, gdy z przyczyn ideologicznych przeniesiono prof. S. Kasznicę na emeryturę. W takiej sytuacji, na prośbę dotychczasowego opiekuna naukowego, obowiązki promotora przejął prof. Marian Zimmermann. Promocja doktorska Zbigniewa Janowicza nastąpiła 18 listopada 1948 r.

Niezwykłym w ówczesnych warunkach sukcesem było opublikowanie przygotowanej przez Profesora rozprawy przez Instytut Zachodni (1951). Należy również podkreślić, że jej opublikowane wcześniej (na łamach „Przeglądu Zachodniego”) fragmenty przyczyniły się do ekstradycji hitlerowskich zbrodniarzy wojennych. Problematyki tej Profesor nie porzucił do końca swojej kariery naukowej, Jego uwagę bowiem w ostatnim czasie skupiały recenzje wydawnicze obszernych prac na temat historii Polski w okresie okupacji niemieckiej, w tym recenzja wspomnień prof. S. Kasznicy z czasów II wojny światowej (przygotowana na zlecenie Instytutu Pamięi Narodowej).

W tym kontekście należy zaznaczyć, iż Profesor duże znaczenie przywiązywał także do praktyki prawniczej, czego wyrazem było między innymi pełnienie obowiązków członka Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich oraz biegłego w licznych procesach hitlerowskich przestępców wojennych. Ponadto Z. Janowicz ukończył aplikację sądową i złożył egzamin sędziowski (1949).

Piękna biografia prof. Zbigniewa Janowicza jest nierozdzielnie związana z historią Polski oraz walką o godność i prawa obywatelskie. Pomimo znakomitej oceny pracy naukowej Z. Janowicza, po wystąpieniu Rady Wydziału z wnioskiem o docenturę (tytuł naukowy i związane z nim stanowisko docenta), z przyczyn politycznych, a nie merytorycznych, wniosek został zablokowany w odpowiedniej komisji na szczeblu centralnym. Dopiero po wieloletnim oczekiwaniu (1957), dzięki poparciu Rady Wydziału, a w szczególności zaangażowaniu prof. M. Zimmermanna, sprawa zakończyła się przyznaniem Profesorowi Janowiczowi tytułu naukowego docenta.

Walka Profesora o możliwość prowadzenia nieskrępowanych ideologicznie badań naukowych spowodowała, że docentem pozostał przez ponad ćwierć wieku. Toczyły się w tym okresie aż trzy postępowania awansowe, jednak Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego przez wiele lat blokowało omawiane wnioski Rady Wydziału, bez formalnego zajęcia stanowiska. Dopiero w końcu 1968 r. sprawa Profesora Janowicza została zwrócona Uniwersytetowi z adnotacją na aktach administracyjnych, że „Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zwraca sprawy jako nieaktualne”.

Niezależna postawa Zbigniewa Janowicza, niewygodna dla ówczesnych władz państwowych, sprawiła, że nadanie Mu tytułu naukowego profesora (co warte podkreślenia: od razu zwyczajnego) nastąpiło dopiero w 1982 r.

Dorobek naukowy prof. Z. Janowicza (mimo iż wielokrotnie odmawiano Mu zgody na zagraniczne badania i wyjazdy) rychło zyskał międzynarodowe uznanie. Świadczą o tym między innymi liczne zaproszenia z zagranicznych uczelni (na przykład uniwersytetów w Getyndze, Halle, Erlangen, Norymberdze, Frankfurcie nad Menem, Regensburgu, Würzburgu, Bayreuth, czy Międzynarodowego Instytutu Nauk Administracyjnych w Jugosławii [Opatija]). Przystawiane tam wykłady i prace stanowiły inspirację do podejmowania nowych badań w wielu ośrodkach naukowych (między innymi były przedmiotem artykułów w prestiżowym niemieckojęzycznym czasopiśmie prawniczym „Die Verwaltung”).

Istotne znaczenie ma również dorobek organizacyjny Profesora – był on bowiem twórcą, organizatorem i pierwszym kierownikiem Katedry Postępowania Administracyjnego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Nie można zapominać również o zasługach Profesora w zakresie organizacji nauki i szkolnictwa wyższego. Po wydarzeniach w październiku 1956 r. Zbigniew Janowicz brał udział w pracach nad reformą szkolnictwa wyższego. Nieocenione były Jego starania o powrót do dawnych stopni naukowych i habilitacji – zamiast opartej na wzorach sowieckich „kandydatury nauk”.

Warto zauważyć, że Profesor niezwykłą wagę przykładał również do działalności społecznej. Brał udział w pracach Podzespołu ds. Nauki, Oświaty i Postępu Technicznego Okrągłego Stołu (jako ekspert strony opozycji solidarnościowej), był zasłużonym członkiem Komisji Bioetycznej oraz Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Najbardziej owocne okazały się jednak badania Profesora Janowicza nad ogólnym postępowaniem administracyjnym. Jako jeden z najwybitniejszych znawców procedur, współpracował przy tworzeniu Kodeksu postępowania administracyjnego z 1960 r. Należy tu szczególnie podkreślić Jego udział w pracach utworzonego przez prof. M. Zimmermanna zespołu przygotowującego konkretne propozycje legislacyjne.

Integralnym polem działalności naukowej Profesora były także podjęte w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia badania nad ustrojem administracji Republiki Federalnej Niemiec oraz Berlina Zachodniego. Opracowania o charakterze artykułowym (na przykład *Z zagadnień ustrojowych Niemieckiej Republiki Federalnej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1961, z. 4; *Rozwój związkowego aparatu administracyjnego i jego rola w procesie unifikacji Niemieckiej Republiki Federalnej*, „Przegląd Zachodni” 1966, nr 2; *Uwagi o ustroju organów Berlina Zachodniego*, „Państwo i Prawo” 1962, z. 12; *Zasady ustroju administracji Niemieckiej Republiki Federalnej*, w: *Monografia Niemiec współczesnych*, pod redakcją G. Labudy, t. II: *Niemiecka Republika Federalna*, pod redakcją K. M. Pospieszalskiego i J. Ziółkowskiego, Poznań 1965) oraz monografia *Tendencje rozwojowe ustroju administracyjnego Niemieckiej Republiki Federalnej* (Poznań 1969) ugruntowały Jego wysoką międzynarodową pozycję naukową i były bardzo często cytowane w zagranicznych pracach naukowych. Należy podkreślić, że wspomniana monografia spotkała się z bardzo przychylnym przyjęciem przez recenzentów (na przykład M. Sobolewskiego, „Państwo i Prawo” 1970, z. 7; L. Janickiego, „Przegląd Zachodni” 1970 r., nr 2; L. Bara, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1971, z. 1; K. Sikorskiej w pracy zbiorowej: *Niemcy Współczesne jako przedmiot badań nauki polskiej*, Poznań 1971).

Od lat siedemdziesiątych Profesor prowadził intensywne badania naukowe dotyczące prawa wodnego oraz reform procedury administracyjnej. W tym zakresie podstawowe znaczenie ma Jego praca *Nowe prawo procesowe w sferze administracji publicznej*, („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, z. 1). Ogromnym zainteresowaniem czytelników cieszył się również komentarz do Kodeksu postępowania administracyjnego (*Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 1987; 1990; 1992 i 1999) oraz liczne podręczniki postępowania administracyjnego (*Ogólne postępowanie administracyjne* – wyd. 1972, 1976, 1978), a później również sadowoadministracyjnego (*Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądem administracyjnym* – dwa wydania: 1982 i 1987). W recenzji pierwszego z nich prof. J. Filipek z Uniwersytetu Jagiellońskiego podkreślił, że: „Recenzowana książka jest niewątpliwie świadectwem ogromnej erudycji w zakresie tematyki postępowania administracyjnego, którą Autor od wielu lat się zajmuje. Zawarty w niej wykład jest niezwykle jasny i przekonujący” („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1978, z. 3).

Kolejny nurt badawczy, w którym Profesor posiadał znaczne osiągnięcia naukowe, to zagadnienie sądowej kontroli administracji. Tej problematyce poświęcone były liczne opracowania, w tym między innymi artykuły: *Sądownictwo administracyjne lat dziewięćdziesiątych*, („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, z. 3) oraz *Głos w dyskusji o reformie sądownictwa administracyjnego* (w: *Polski model sądownictwa administracyjnego*, pod redakcją J. Stelmasiaka, J. Niczypruka, S. Fundowicza, Lublin 2003).

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych Profesor brał aktywny udział w pracach legislacyjnych oraz badawczych nad przywróceniem sądowej kontroli administracji w Polsce. Nieoceniony jest jego osobisty wkład w zapewnieniu pełnej ochrony obywatela przed bezprawnymi działaniami administracji.

Zasługi Profesora dla sądownictwa administracyjnego nie ograniczały się jedynie do prac legislacyjnych i badawczych. Wielokrotnie udzielał pomocy Ośrodkowi Zamiejscowemu Naczelnego Sądu Administracyjnego w Poznaniu. Prowadził tam wykłady, dyskusje i udzielał porad, a ponadto przez kilkanaście lat brał udział w konferencjach naukowych sędziów NSA. Już po przejściu na emeryturę Profesor weryfikował dokonane przez NSA w Warszawie tłumaczenie na język niemiecki ustaw reformujących (w 2004 r.) polskie sądownictwo administracyjne.

Profesor Z. Janowicz był również pionierem badań nad legislacją administracyjną. W tym zakresie ze szczególnym uznaniem spotkała się monografia *Zagadnienia legislacji administracyjnej* (wyd. II, Poznań 1974; wyd. III, Poznań 1978; pierwsze wydanie ukazało się „na prawach rękopisu” w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu). Praca ta, poza analizą „źródeł prawa administracyjnego”, zawiera także szczegółowe wskazówki i przykłady stanowienia aktów normatywnych.

W podsumowaniu tej krótkiej charakterystyki działalności naukowej Profesora Janowicza należy stwierdzić, że przedstawione rezultaty Jego badań naukowych stanowią kamienie milowe w rozwoju nauki prawa administracyjnego, a w szczególności procedury administracyjnej.

Dzięki tym pracom Profesor był niekwestionowanym mentorem wielu pokoleń prawników i administratywistów. Trudno sobie wyobrazić, aby naukowiec, urzędnik bądź sędzia zajmujący się kwestiami administracyjnoprawnymi mógł pominąć dorobek naukowy Z. Janowicza.

Wyjątkowo ważne miejsce w Jego sercu zajmowała zawsze dydaktyka. Wykładał z wielkim zaangażowaniem, także po przejściu na emeryturę (1 października 1992 r.) na różnych kierunkach studiów prowadzonych na Wydziale Prawa i Administracji UAM, aż do roku akademickiego 2010/2011.

Profesor miał również znaczne osiągnięcia w kształceniu nauczycieli akademickich. Wypromował licznych doktorów oraz był recenzentem w wielu postępowaniach w sprawie nadania stopni i tytułów naukowych.

Pomimo tylu osiągnięć Profesor Zbigniew Janowicz był człowiekiem niezwykle życzliwym i skromnym. Odznaczał się nieskazitelnością charakteru oraz z godnym podziwu hartem ducha stawił czoło wielu przeciwnościom. Te cechy oraz wytężona praca dla dobra współobywateli spowodowały, że cieszył się wyjątkowym szacunkiem i sympatią zarówno wśród studentów, jak i badaczy naukowych. Wyrazem najwyższego uznania zasług Profesora dla społeczności akademickiej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu była uroczystość odnowienia doktoratu, która odbyła się w ubiegłym roku (22 listopada 2010 r.). Działalność Profesora Janowicza cieszyła się niesłabnącym uznaniem i szacunkiem także poza Uniwersytetem. Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Honorowym Medalem Wielkopolskiej Izby Lekarskiej oraz Medalem Uniwersytetu w Würzburgu.

W osobie Śp. Profesora utraciliśmy znakomity autorytet naukowy, który na zawsze pozostanie w naszej wdzięcznej pamięci.

Andrzej Skoczylas